

Een betere kijk op Peter Mertens en de hold-up

André Mommen

Peter Mertens heeft als voorzitter van de PVDA met het boek *Hoe Durven ze?* al vele maanden een bestseller in de winkel liggen. Reeds meer dan 17.000 exemplaren verkocht (in mei 2012), kraait uitgever EPO. En er is inmiddels ook een Franse vertaling in de handel gelegd. Of die ook zo hard zal lopen, moeten we nog afwachten. Want aan de andere kant van de taalgrens is Peter Mertens nog altijd een nobele onbekende. Dat was hij tot eind verleden jaar in Vlaanderen ook. Maar daar is nu, dankzij zijn boek waarin hij het financiële kapitaal, de bankencrisis en de euro op de hak neemt, verandering in gekomen.

Precies door dit boek kwam Mertens enkele malen op de televisie. Hij werd door de bladen geïnterviewd; zelfs door, god beter het, de provincialist Eric Donckier van *Het Belang van Limburg*. Met succes her en der. Want Peter Mertens wordt anders dan zijn voorganger Ludo Martens – het is maar één lettertje verschil – door de journalisten niet weggelachen als de zombie van dienst. Naar zijn boodschap wordt immers geluisterd. Trots weet de PVDA inmiddels te melden dat elk mediaoptreden van Mertens goed is voor zo een honderdtal nieuwe leden. Aan die leden worden blijkbaar geen al te strenge eisen meer gesteld. Ze zijn welkom na het betalen van een minimale bijdrage. Zoals je ook lid kan worden van *Greenpeace*. Dus, zo zullen de puristen opmerken, de PVDA is geen proletarische voorhoedepartij meer. Is dat de prijs die de gestaalde kaders van de PVDA vandaag moeten betalen voor het inmiddels omarmde linkse populisme?

Die ommekeer kwam er echter pas nadat de PVDA na het avontuur met *Resist* in Vlaanderen en met staalarbeider Roberto

***In Mertens' wereldje
heerst niet het kapitaal of het
kapitalisme als systeem, wél een
clubje van machtige industriëlen.***

D'Orazio in Wallonië in een ernstige crisis was geraakt. In 2008 werden dan eindelijk de oude gewaden afgelegd. De ex-sociologiestudent Peter Mertens, die eerder in de fabrieken van de Gentse kanaalzone zijn “stiel” had geleerd, werd partijvoorzitter. Waarmee ook een wisseling van de macht werd doorgevoerd. De oudgedienden werden uiteraard niet aan de kant geschoven, maar ze werden wel op de achtergrond gehouden of ze waren inmiddels met slaande deuren naar elders vertrokken. Naar het voorbeeld van de Socialistische Partij (SP) in Nederland enkele decennia eerder werden dus de luizen verjaagd en gekozen voor een ludieker uithangbord. Men zocht de grote doorbraak voortaan in de richting van de kiezers, niet meer in de eerste plaats naar het proletariaat in de grote fabrieken. De klassenstrijd (“overall strijd”) werd ingeruild voor kolderieke acties van frisse jongens en meiden op zaterdag in de koopgoot van de binnensteden of voor het plakken van rode neuzen op de affiches van de politieke tegenstanders. Kortom, deze puberale aandachtstrekkertje viel overal op, want er was geen concurrentie.

In de media komen met een boegbeeld was meer dan ooit noodzakelijk om uit het politieke getto te geraken waarin Ludo Martens de PVDA steeds had weten te houden. Dat boegbeeld werd in 2008 Peter Mertens, een netjes gekamde jonge man met bril geplukt uit de tweede generatie van maoïsten. Een kruising van dorpsonderwijzer en pastoor werd meteen opgemerkt.

Ook internationaal werden de bordjes een beetje verhangen. Gedaan met het kritiekloos achternalopen van elke satraap uit de

derde wereld met veel bloed aan de handen. En toch ... de PVDA heeft zich geenszins afgekeerd van allerlei marxistisch-leninistische partijen in de wereld. Cuba behoort nog altijd tot de toeristische attracties. Het proletarisch internationalisme is dus niet helemaal afgezworen, alleen wat minder prominent aanwezig. De etnische bril werd eveneens opgepoetst. Gedaan met het blindelings omarmen van iedere Marokkaanse straatschender. Het electorale avontuur met *Resist* had de moeizaam verworven proletarische aanhang in het Antwerpse op het spel gezet. En toch ... de PVDA heeft de strijd tegen het racisme niet opgegeven, alleen maar wat meer orde op zaken willen stellen. In de wetenschap dat men niet overal en altijd tot de radicaalsten kan behoren. Wil een partij overleven en groeien dan zal ze primair op de actieve en passieve steun van de bevolking moeten kunnen rekenen, dus ook electoraal aanslaan. En dan liefst ook daar waar geen dokterspraktijken zijn.

Nu de fabrieken sluiten, waardoor het aantal industriearbeiders voortdurend daalt, heeft de PVDA het actieterrein tactisch naar elders moeten verleggen, zoals naar de verdediging van de verworvenheden van de welvaartsstaat. Met als kern dan acties voor de financiering ervan. Die acties worden niet meer alleen aan de fabriekspoort gevoerd, maar overal, aan de stations, in de winkelstraten én in de media. Binnendringen bij de media met een eigen verhaal, liefst met deskundige argumenten gestoffeerd, werd daarom een noodzaak. Zo kan men tegenwoordig van de woordvoerders van de PVDA technische verhalen op de opiniepagina's van de burgerlijke pers lezen over de elektriciteitsprijs en de kerncentrales.

En toch ... De PVDA heeft het actievoeren niet verleerd. De militanten staan paraat bij de grote vakbondsbetogingen en andere acties. Ook met pamfletten aan de fabriekspoorten mochten die definitief sluiten. Kijk maar naar Opel Antwerpen. Ja, overal strijd, maar ditmaal wel op twee fronten, nl. aan de poort én in de burgerlijke openbaarheid. Kortom, hier is ineens sprake van *multitasken*.

Hoe is dat de PVDA de laatste jaren vergaan? We lichten er hier twee campagnes uit, nl. de actie voor een goedkopere gezondheidszorg en de actie voor de invoering van een vermogensbelasting, waarbij het multitasken hoge eisen stelde aan de *deskundigheid* van de PVDA.

De PVDA begon al een aantal jaren terug met een actie voor de invoering van goedkope, liefst “generische”, geneesmiddelen om de ziektekostenverzekering betaalbaar te houden. De actie werd succesvol verkocht met behulp het zogenaamde “kiwi-model”. De overheid moest ervoor zorgen dat de geneesmiddelen zo goedkoop mogelijk werden aangekocht, desnoods op de wereldmarkt, ten einde aldus iets te doen aan de onbeheersbare kosten in de gezondheidszorg. Niks revolutionair aan dus. Elke verwijzing naar de Chinese acupunctuur ontbrak. Wél was er het vertrouwen in de bourgeoisstaat dat die voor goedkopere geneesmiddelen kon zorgen, desnoods met de steun van de reformistische

ziekenfondsen. Daar hoorde wél een aanval in regel op de graaiende pillenfabrikanten bij. Het “kiwi-model” werd als idee door de regeringspartijen overgenomen, ook en vooral omdat het in hun bezuinigingsstrategie paste. Tel uit je winst. Echter, deze actie leverde de PVDA zelf geen electoraal gewin op ... Wie niet in de parlementen zit, kan immers moeilijk scoren.

De financiering van de welvaartsstaat dacht de PVDA aanvankelijk nog veilig te kunnen stellen door de oude, maar wel erg versleten leuze “faire payer la crise aux riches” af te stoffen. Met weinig concreet resultaat. Hoe zouden de rijken nu de crisis kunnen betalen? Totdat de PVDA met het voorstel kwam om, zoals in een aantal andere landen, een *vermogensbelasting* in te voeren. Met die opbrengst kon men immers ook de belastingdruk op het inkomen uit arbeid verlichten. Ook dit klonk weer niet echt revolutionair, maar opende wel de deur naar de vakbondsverantwoordelijken. De balans tussen de belastingen geheven op vermogen en arbeid was immers volledig doorgeslagen ten nadele van de arbeid.

De actie voor een vermogensbelasting loopt nog en kreeg de nodige aandacht in de media. Bij de vorming van de regering-Di Rupo kwam ze ter sprake. Er kwam een “rijkentaks” door de huidige regering ingevoerd. We spreken dan wel over een bescheiden verhoging van de roerende voorheffing van 21 naar 25 procent op het roerend inkomen voor wie in totaal meer dan 20.020 euro beurt. Een schijntje dus. En die belasting valt gemakkelijk te ontduiken via een patrimoniumvennootschap gevestigd in het Groot-Hertogdom. Uw bank van hier zal u graag daarbij van dienst willen zijn.

Of een *echte* vermogensbelasting er inderdaad ook zal komen, is maar zeer de vraag. De grote politieke partijen zijn er bang voor. De invoering van een *echte* vermogensbelasting raakt immers aan de open zenuw van het kapitalisme, nl. de eigendom. En die is heilig. Met de kiwi’s was er geen echt probleem. Het was immers een kwestie van strijden tegen verspillingen. Het invoeren van een vermogensbelasting betreft immers niet alleen een nieuwe belasting opleggen, maar ook het aanleggen van een kadaster van de fortuinen. De gefortuneerden beginnen bij die idee dan al te

hyperventileren. En wat is dan dat “vermogen”? Het aanleggen van vermogenscriteria zal goed zijn voor eindeloze gevechten over allerlei grijze grensgebieden, over de waarde van de eigen woning, de inboedel, de eventuele kunstcollectie, de wijnkelder, de juwelen en de bontjassen van mevrouw, de Rolex van meneer. En wat als de vermogende Belgen het hazenpad kiezen of hun centen doorstorten naar een patrimoniumvennootschap? En gaan de alhier wonende buitenlanders ook meebetalen? Zegt u het maar! Er is niets zo volatiel als een financieel vermogen. De PVDA zou de PVDA niet zijn als ze zich om dit soort details zou bekommeren.

In een land waar zowat 80 procent van de bevolking over een “eigen” woning (weliswaar vaak met forse hypotheeklasten) beschikt, kan de invoering van een vermogensbelasting nooit echt populair worden. Het eigen huis en het appeltje voor de dorst op de spaarrekening zijn heilig. En niet alleen voor de buitenlui.

Er moest dus eerst wat studiewerk aan te pas komen eer de PVDA met een vermogensbelasting kon komen en wilde men voorkomen dat het voorstel al bij voorbaat zou worden afgeschoten. De PVDA koos daarom voor een ietwat demagogische verpakking: de “miljonairstaks”. In de wetenschap dat in de crisistijd de miljonairs, zo ze niet tot de sporthelden mogen worden gerekend, niet populair zijn. De “gewone” mensen met een eigen woning (geschatte waarde van maximaal 500.000 euro) zullen, als het aan de PVDA ligt, bij de invoering van een vermogensbelasting braafjes buiten schot blijven, en dan mogen ze ook nog eens 500.000 euro aan spaarcenten hebben. De heren en dames in de kastelen en paleizen zullen natuurlijk wél worden aangeslagen. Maar, zo luidt de redenering, lieden als de adellijke familie de Spoelberg (grootaandeelhouders van INBEV en gerekend tot de “rijksten” van het land) zullen uiteindelijk slechts een klein percentage van hun vermogen jaarlijks moeten doorschuiven naar de fiscus. Ze zullen daardoor zeker niet bij de voedselbank belanden. Volgens een “haalbaarheidsstudie” van de PVDA zou een dergelijke belasting 8.724.100.000 euro opbrengen, te verdelen aan duurzame banen en ecologische voorzieningen (3 miljard), sociale zekerheid

en pensioenen (3 miljard) en onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (2 miljard).

Leuk dat allemaal te weten. Maar hoe zal de middenklasse op deze idee nu reageren? We praten hier dan hoofdzakelijk over de hoger opgeleiden met een dubbel salaris en met goede pensioenvoorzieningen en eventueel ook riantе vooruitzichten in de vermogenssfeer (de erfenis dus)? Dat is niet geweten. Al mag men aannemen dat die middenklasse niet enthousiast zal zijn over een vermogensbelasting. Het grootste deel van haar centen zit immers in bakstenen en andere toeters en bellen die gemakkelijk te traceren, dus fiscaal aan te slaan zijn. Deze middenklasse die met haar consumptiemodel de politiek in de media bepaalt, zal liever de lasten naar beneden doorschuiven, naar het proletariaat dat op een houtje zit te bijten. Transformeer al die werklozen maar via dienstencheques in goedkope arbeidskrachten, roept dezelfde middenklasse, omdat ze daardoor aan betaalbare kinderopvang, schoonmaakpersoneel en klusjeslieden zou geraken. De middenklasse koopt immers graag vrije tijd voor haar gesubsidieerde dienstencheques. Heeft ze meer tijd over om met de kinderen te spelen, naar de tennisbaan te hollen of rond de barbecue te zitten. Vandaar dat vandaag het debat over de invoering van een vermogensbelasting weer muurvast zit. De PVDA mag de mouwen nog eens opstropen.

Gelukkig heeft de PVDA nog andere ijzers in het vuur. De gewone mens hoeft immers niet op te draaien voor de graaiende bankiers, de vette bestuurders met hun bierbonussen en andere oplichters die met de poen zijn gaan lopen. De PVDA wil daarom de financiële sector onder publieke controle brengen en de belastingvrijdom voor de multinationals aanpakken.

Controle op de financiële sector is zeer gewenst nu de regering door de bankencrisis wordt genoopt om veel belastinggeld in de bodemloze put van deze sector te pompen. De mens is geen melkkoe, zo luidt de leuze van de PVDA. Probleem in deze is echter *hoe* men de banken onder controle moet brengen. Een grote staatsbank oprichten om het puin te ruimen kan en is gewenst. Er is één delicaat probleem. Want betekent dat ook een terugkeer naar de oude ASLK met

het klassieke spaarboekje met ingeplakte spaarzegeltjes? Nu men overal ter wereld elektronisch een bankrekening kan openen en beheren, lijkt dat plan nauwelijks nog zaligmakend. Dan zit men al gauw met een staatsbank voor de “armen”, terwijl de “rijken” bij de andere banken zitten. En hoe dat dan moet binnen het kader van de huidige (of toekomstige) EU is ook al ongewis. Dat vergt dus enig studiewerk dat de PVDA nog niet heeft verricht. De PVDA zal het daarom eerder moeten hebben van stemmingmakerij tegen de graaiende managers en de corrupte bankiers, niet van een eventuele staatsbank ... Of van de campagne tegen de “notionele interest” omdat hier toch al wat om te doen is.

Door toedoen van de aftrek van de “notionele interest” betalen de grote ondernemingen op volstrekt legale wijze in België nauwelijks nog winstbelastingen, terwijl ze daarvoor in ruil in plaats van te investeren vooral arbeiders op de keien schoppen.

De PVDA kwam eind vorige jaar met een lijstje van de vijftig grootste multinationals die nauwelijks belastingen op hun winsten betaalden. Consternatie alom. De door de grote media tot dan toe keurig in stand gehouden fictie van de hoge belastingdruk waaronder de ondernemingen zouden zuchten, lag aan diggelen. De belastingdruk voor de ondernemingen mocht dan wel officieel op 33,9 procent liggen, maar in realiteit gingen de winsten van de grote ondernemingen onbelast naar de zakken van de aandeelhouders. Alleen de kleine ondernemingen betalen in de regel

nog wél de volle mep, luidde de stelling. Ontluisterend dus.

Partijleider Mertens kwam in de neoliberale media aan het woord. De vragen en antwoorden rolden over tafel. Was het niet logisch dat de multinationals hun belastingen in België betaalden in plaats van in belastingparadijzen? Wat kon er daarbij op tegen zijn om de “rijken” een supertaks op te leggen of te hakken in de bonussen? De PVDA had inmiddels al ongevraagde hulp van buiten gekregen. Toen de beurspeculant Warren Buffett in de Verenigde Staten een *vrijblijvend* fiscaal gebaar wilde stellen, oogstte hij onmiddellijk instemming in de media. En Belgische Étienne (“Steve”) Davignon imiteerde hem daarna met een gelijkaardige oproep. Applaus alom.

We zagen daarna Peter Mertens, veelal met rode oortjes en dito koontjes, op televisie met zijn nieuw boek in de Vlaamse huiskamers opduiken. De mensen hoorden hem een keurig verhaal met verifieerbaar cijfermateriaal afsteken. Nee, niet de staat leefde boven zijn stand, maar de miljonairs die zich op de rug van de werkende massa mateloos hadden verrijkt. Via de beurs had zich inmiddels een gigantische vermogensoverdracht van de wereld van de arbeid naar die van het kapitaal voorgedaan. Macro-economische cijfers over de inkomens- en vermogensspreiding ondersteunden die analyse.

Waar de oude PVDA steeds maar weer Albert Frère als de grote graaier opvoerde, werd het verhaal nu ineens verbreed tot de werking van het kapitalisme zelf. Mertens,

die op de buis steeds meer oogde als een kruising tussen de CD&V-politici Wouter Beke en Raf Terwingen, kon het ook helder uitleggen zonder persoonlijk te worden en daarmee kwam hij bij de journalisten goed weg. Uiteindelijk werd hem ook niet het vuur aan de schenen gelegd. Een nieuwe Bekende Vlaming was geboren. Misschien wel een “slimste mens”?

Tot daar het verhaal over de receptie en de impact van Peter Mertens’ boek en zijn mediaoptreden nadien.

Laten we nu eens kijken wat Mertens in zijn laatste boek precies te vertellen heeft. En vooral: voldoet zijn boodschap ook aan alle wetenschappelijke criteria die men aan een non-fictieboek moet stellen? Mertens pocht graag met de degelijkheid en controleerbaarheid van zijn werkstuk, maar wat is daar echt van aan? En is zijn boodschap ook gebaseerd op een marxistische analyse? De PVDA wil immers marxistisch zijn. Dat zijn vragen en opmerkingen die de beroepsjournalisten zich niet stelden.

Eerst een opmerking over de structuur van het boek. Blijkbaar heeft Mertens zijn boek op de markt gebracht om het belastingverhaal van de PVDA wat breder te stofferen, niet om er een grondige studie van het hedendaagse kapitalisme in te geven. Mertens heeft vooral losse hoofdstukken over de eurocrisis, Griekenland, de hervorming van de Duitse welvaartsstaat, Bart De Wever, enz. samengevoegd zonder zich al te zeer om de samenhang van dit alles te bekommeren. Knip- en plakwerk is meer dan troef door vrije nieuwsgaring uit diverse bronnen.¹ De trouwe krantenlezer komt dan ook veel bekende verhalen in dit boek tegen. Maar Mertens

komt ook met verhalen aanzetten, waarbij het vaak onduidelijk is wat hiervan nu op harde feiten berust of op zijn losse interpretaties. Hij herhaalt immers maar al te graag de “ontvangen ideeën”.

Zijn verhaal over het socialisme van de toekomst is bijvoorbeeld op die manier geconstrueerd.

Dat socialisme is in zijn taal niets minder dan het socialisme 2.0, nl. een socialisme waarbij de collectieve vrijheid met de *individuele vrijheid* gepaard gaat. Vooral die laatste toevoeging intrigeert omwille van meerdere redenen, o.a. omdat Mertens niet zegt wat die individuele vrijheid nu precies inhoudt. Het vermoeden bestaat nu dat hij daarmee een modieus product op het oog heeft, bestemd voor de Vlaamse jongeren op de zomerse festivalweides. De vrijheid dus om te gaan en te staan waar je maar wil, op voorwaarde dat je de centen hebt om met gelijkgezinden uit dezelfde sociale klasse voor de tickets te betalen alvorens je je tentje kan opslaan.

Andere flarden uit zijn discours komen dan weer rechtsreeks uit het eco-socialisme en het postmaterialisme, dus de winkel van de nieuwe middenklasse en de tweeverdieners. Die ideologie kennen we al van bij de christenen voor het socialisme en vooral van bij Agalev en Groen. Maar ook de oude CVP was hiervan ook eventjes maar nat geworden. Mertens belooft een pensioen voor “wanneer je heel je leven hebt gewerkt” (blz. 341). Mertens verzet zich tegen de wegwerpconsumptie, maar hij komt niet verder dan wat clichés over de duurzaamheid van de gloeilamp. Een pleidooi voor gratis onderwijs en betaalbare elektriciteit ontbreekt niet. Dat was ooit de winkel van Steve Stevaert. Zelfs de onversneden darwinisten mogen van Mertens smullen: “De

mens is een sociale diersoort net zoals de dolfin, de hyena, de olifant en onze neven de chimpansee en de bonobo.” (blz. 335). Kortom, Mertens is gaan shoppen. Socialisme 2.0 komt uit de bazaar van de utopische ideeën waar Marx ooit zo de spot mee heeft gedreven. We schrijven Parijs 1848.

Geen discriminatie, geweld, uitbuiting, corruptie meer in dit land. Dan wordt iedereen wel gelukkig. Dit is in een notendop de wens van elke positivo. Over alle andere ellende in de wereld heeft Mertens het niet. Ook niet over asielzoekers, zigeuners, moslims, etnische en religieuze minderheden in de oude wijken, criminaliteit, mensenhandel, enz. Mertens komt dus met een gesuikerde vorm van socialisme voor de bange blanke volksmens. We mogen het boek na lezing dus dichtklappen en achteroverleunen, want de kolenkachel ronkt op 7 en buiten vriest het tot het kraakt, maar wel met het veilige gevoel dat we weer bij moeder thuis zijn en dat over enkele ogenblikken de warme chocolademelk op tafel zal verschijnen. Inclusief met een vers gebakken wafeltje. Na meer dan 40 jaar AMADA en PVDA kan dat meetellen.

Wie een bod op de macht wil uitbrengen, die moet meer dan alleen maar de maarschalkstaf van een kleine politieke partij in zijn ransel met zich meedragen. Met welke bagage reist Mertens nu het Vlaamse land af? Is zijn discours niet wat al te vaag en te veel op goedkoop effectbejag afgestemd? Laten we hier eens op ingaan.

Mertens probeert zijn verhaal ingang te doen vinden door vooral niet al te precies zijn project te omschrijven. Een menswaardig pensioen, gratis onderwijs en een betaalbare gezondheidszorg beloven is tot daar aan toe. Het is het oude verhaal van de sociaal-democratie. Maar is dat ook voldoende? De problemen overstijgen vandaag immers steeds meer het nationale niveau. Wat heeft de PVDA daarover meer te melden dan wat agitproptaal? Wat bijvoorbeeld te doen met de Europese constructie, de gemondialiseerde economie, de controle over de financiële en productieve sectoren, etc.? De mondiale concurrentie, het losgeslagen kapitalisme, de genadeloze strooptochten naar natuurlijke hulpbronnen, de gigantische milieuvervuiling ... Ze hebben

een crisis veroorzaakt die meer dan ideologisch is. Ideologieën waren tot vandaag immers vooral toegesneden op het ons doen geloven dat de samenlevingsproblemen in laatste instantie altijd “oplosbaar” waren. Is dat vandaag nog het geval? Verschijnselen als het op de islam geïnspireerde terrorisme suggereren evenwel het tegenovergestelde.

Politiek komen de problemen van de huidige welvaartsstaat en van de inkomenspolitiek vooral samen bij de steeds verder eroderende concurrentiekracht van de nationale economieën. De lonen, dus ook alle hiervan afgeleide sociale voorzieningen, liggen tegenwoordig aan de ketting van die concurrentiekracht. Elke regering moet hier nu tribuut aan betalen. Daarover lezen we *niets* in dit boek. Het socialisme 2.0 van Mertens is dus niets anders dan wat stroop op een boterham gesmeerd, geen economisch onderbouwd verhaal.

Mertens probeert in dit boek vooral met aan het kapitalisme gerelateerde *verschijnselen* te schitteren. Het kapitalisme is dus voor Mertens de baarljke duivel, geen maatschappelijk systeem. Het grote probleem met dit boek is dat het elk *theoretisch concept* ontbeert. Want het kapitalisme wordt in zijn werking niet modelmatig geanalyseerd, omdat Mertens de meerwaardewet van Marx negeert.

Mertens laat het dus afweten op het terrein van de accumulatie van het kapitaal en de mondiale omgeving waarin die accumulatie vandaag vooral plaatsvindt.

Normaal had Mertens de accumulatie van het kapitaal als richtsnoer moeten gebruiken voor analyse van het huidige kapitalisme met zijn hold-ups.

Nu zullen wel weinigen nog terugverlangen naar de wereld zoals die ooit door Ludo Martens werd uitgelegd. Maar toen wist wel iedereen, ondanks zijn spectaculaire koerswendingen, waar de PVDA politiek stond: altijd zo links mogelijk. Die helderheid ontbreekt bij Mertens echter. Ook al citeert hij enkele malen zijn illustere voorganger lovend. Uit piëteit allicht, maar blijkbaar niet om er zijn kar aan te hangen. In zijn verhaal suggereert hij tussendoor vooral continuïteit, dit allicht om

de discontinuïteit te maskeren. Dat doet hij bijvoorbeeld door een emblematische figuur als Jan Cap, de “gevoelcommunist” van de Boelwerf van weleer, op het schild te verheffen. Maar intussen laat hij andere emblematische figuren ongemoeid (Tiny Mast, Abou Jahjah, D’Orazio...). Van François Houtart, voor wie de PVDA twee jaar geleden nog rumoerig campagne voerde om hem een Nobelprijs te bezorgen, is geen spoor meer te bekennen.

Wat hiervan te denken? Nu moet de revolutionaire partij wel regelmatig een zelfreinigingsproces ondergaan, dat vond Lenin ooit. Maar elke kritische reflectie hierover ontbreekt hier bij Mertens. Sterker nog, ook Stalin, Mao, Lenin of andere sterkhouders van weleer zijn door de achterpoort verdwenen. Alleen Marx kan nog rekenen op een handvol citaten, maar dan bij wijze van de aanroeping van een heilige, niet als theoretisch baken in de storm.

Mertens kan nu wel beweren dat hij een boek wilde schrijven dat voor de grote massa toegankelijk moest zijn, geen theoretisch traktaat voor een beperkt aantal marxistische talmoedisten. Een dergelijke keuze kan uiteraard altijd terecht zijn. Mertens’ brotjes beschuitje mag zeker concurreren met de chocoprins van een ander. Maar van de andere kant weet iedereen ook wel dat befaamde pamfletten, zoals het *Communistisch Manifest*, hun houdbaarheid vooral dankten aan de coherentie van hun analyse, niet aan de opgestapelde anekdotes. Welnu, Mertens heeft dat laatste niet ingezien.

Mertens ziet de bewegingswetten van het kapitaal niet. En daardoor degradeert hij de ontwikkelingsgang in de geschiedenis tot een soort poppenkast van samenzwerende kapitalisten en managers. Het spreekt vanzelf dat Mertens graag één bepaald facet van de werkelijkheid wil benadrukken. Maar het maken van een concrete analyse van een concrete situatie vergt vooral het doorgronden van de sociale verhoudingen in al hun complexiteit. Mertens doet dat evenwel nergens. Zijn “kennis” van de verhoudingen in het huidige kapitalisme is enkel gebaseerd op het uitvergrooten van grove veralgemeningen, dit dan met de samenzweringen van de “machtigen”

prominent op de voorgrond. Mertens heeft daarom ook geen boodschap aan nuances. Want dat leidt maar af van de hoofdzaak. Hij laat zich in zijn betoog daarbij graag leiden door meningen of “getuigenissen” van totaal willekeurig uitgekozen personen van wie onduidelijk is of ze hun uitspraken nu wel of niet kunnen funderen. Voor Mertens wordt een mening al snel een feit.

We geven hier slechts een drietal voorbeelden van dit soort vervormingen van de werkelijkheid die vooral op een gebrekkige of onvolledige context zijn gebaseerd.

Het gaat ons hier achtereenvolgens om de neoliberale revolutie onder Pinochet in Chili, de invoering van *Harz IV* in Duitsland en een corruptiebeschuldiging aan het adres van Barroso.

Hoe behandelt Mertens bijvoorbeeld de staatsgreep tegen Salvador Allende en de dictatuur van Augusto Pinochet? (blz. 211-213)

Welnu, als uitsluitend een machinatie op touw gezet vanuit Washington en Chicago. Over de economische en sociale tegenstellingen binnen Chili rept hij met geen woord. De neoliberale politiek van Pinochet wordt uitsluitend op rekening van Milton Friedman en zijn “Chicago boys” geschreven. Over die laatste club blijft hij vaag. Nochtans waren zij *Chilenen*, lieden die wel in Chicago hadden gestudeerd, maar in Chili werkten. Ze waren dus niet door Friedman zelf naar Chili uitgestuurd

Ludo Martens

of door de CIA daar gedropt. Pinochet deed aanvankelijk ook geen beroep op hen, alleen maar later toen hij de economische problemen niet meer de baas kon. Deze “Chicago boys” hadden toevallig (of niet) al vóór de staatsgreep in 1973 een dik hervormingsrapport geschreven om door middel van privatiseringen en een monetaristische politiek de gierende inflatie in te dammen. Dat wordt door Mertens *niet* vermeld.

Mertens heeft het wel over de privatiseringen van Pinochet, maar hij vermeldt er niet bij dat de kopermijnen van CODELCO in staatshanden bleven. Voorts besluit hij zijn verhaal over Chili dan met een lang citaat van Naomi Klein, waarin deze publiciste beweert dat het optreden van de School van Chicago in Chili tot het overhevelen van rijkdom van de middenklassen naar de top heeft geleid. (blz. 213) Klein produceert echter geen cijfers om die bewering te staven. Voor Mertens is dat geen bezwaar, hij neemt deze bewering als een vaststaand feit over. Wat Mertens echter niet vermeldt is de rol van de *Opus Dei* in Chili. Over die *Opus Dei* is toch ruim gepubliceerd (o.a. door EPO!). Daar deze organisatie ook tentakels in België bezit en in het Vaticaan kind aan huis is, hebben we niet met een randverschijnsel te maken.

Nemen we als tweede casus bijvoorbeeld de manier waarop Mertens de hervorming van de welvaartsstaat in Duitsland behandelt. Het gaat hier hoofdzakelijk om de

hervormingen die onder het regime van *Harz IV* door de Rood-Groene coalitie van Gerhard Schröder werden doorgevoerd en onder Angela Merkel voortgezet. *Harz IV* is van belang omdat ook Bart De Wever en Voka hierin een model zien (“afrit Vlaanderen”).

Mertens begint zijn verhaal over *Harz IV* met wat gebeurde toen de Bondsrepubliek in 1990 de DDR absorbeerde (hij zegt “anexeerde”). Er was toen sprake van een grote hold-up door het West-Duitse kapitaal. Mertens ontkent evenwel dat er toen ook in de DDR objectieve problemen bestonden wegens de sterk verouderde industriële en communicatieve infrastructuur. Wie ooit de DDR heeft bezocht, kon toen daar zeker niet naast kijken. Niet echter Mertens: “Natuurlijk was er de oude industrie, die we kennen van de beelden. Maar er was ook een moderne industrie, die we niet kennen. En er waren de Oost-Duitse openbare banken, die bij de annexatie in 1990 grof onder hun waarde aan West-Duitse privébanken werden verkocht.” (blz. 80) Hoogst merkwaardig. Mertens noemt geen namen bij die “moderne industrie” en geeft niet de waarde van die DDR-banken aan.

Ook bij de behandeling van *Harz IV* laat Mertens de nodige omgevingsvoorwaarden onvermeld. Die hervorming van de welvaartsstaat trof vooral de jongeren, ongeschoolden, oudere werklozen, vrouwen, etc., die nu bij werkloosheid werden gedgegradeerd tot de “werkende armen”, omdat ze gedwongen werden om tegen een honderdloon een precare job te aanvaarden. Dat

klopt, maar Mertens verzuimt te vermelden dat *Harz IV* vooral een *duale arbeidsmarkt* introduceerde waarbij de hogergeschoolden en de gekwalificeerde arbeiders in de grote Duitse concerns wegens hun hoge mate van werkzekerheid (door de *concurrentiekracht* van de Duitse bedrijven) eigenlijk buiten schot bleven. Doordat ze nu allerlei diensten ineens goedkoper konden inkopen, profiteerden ook zij van de lage lonen uitbetaald in de vele dienstensectoren. Dat heet dan overdracht van koopkracht tussen twee inkomensgroepen. *Harz IV* heeft daardoor vooral de solidariteit *binnen* de werkende klasse opgebroken. Voorts werd *Harz IV* door kanselier Gerhard Schröder hoofdzakelijk uitgedokterd, omdat de enorme jaarlijkse financiële transfers in de richting van de nieuwe deelstaten in de ex-DDR een bom onder het sociale systeem hadden gelegd. Verklaart dat soms niet waarom er in Duitsland inmiddels nog altijd geen grote volksopstanden zijn uitgebroken?

Niet alles wat Mertens schrijft, is honderd procent betrouwbaar of zelfs maar verifieerbaar. Mertens houdt blijkbaar te veel van de samenzweringen onder oude jongens met hun krentenbrood.

Zo een oudere jongere is bijvoorbeeld José Manuel Barroso. Deze dikke Portugese boer, die in zijn studententijd ooit nog maöïst was, studeerde later samen met ene Spiros Latis, de zoon van een rijke Griekse reder annex aardoliehandelaar, aan de *London School of Economics*. Dat leverde een vriendschap voor het leven op, zoals later nog zou blijken.

Het verhaal ging immers dat Barroso als kersverse voorzitter van de Europese Commissie in 2005 een subsidie van 10,3 miljoen euro van de Griekse regering aan de scheepswerven van Latsis zou hebben goedgekeurd. Maar wel eerst nadat hij een maand eerder (“in zwembroek”, aldus Mertens) op het dek van het zeewaardig jacht van de familie Latsis was gesignaleerd. (blz. 103) Mertens noemt echter geen bron. Welnu, dat nieuwtje werd door het niet als al te progressief bekend staande Duitse blad *Die Welt* uitgebracht. Naar verluidt was de toestemming voor de subsidie echter al eerder, vlak voordat Barroso als

voorzitter van de Commissie aantrad, gegeven. Of het dossier was toen nog even blijven liggen ... Kortom, er was twijfel. Maar Mertens vermeldt dat niet. Blijkbaar is Barroso ook zonder harde bewijzen corrupt. Voor zover bekend heeft Barroso nog geen klacht tegen Mertens wegens eerroof ingediend. Maar we wachten af.

Mertens probeert hier en daar in zijn boek over te komen als een “authentieke” Vlaamse volksjongen uit de stille Kempen. En als iemand die op een verstandige manier zijn dorp ontgroeid is. Dat doet hij ook door zijn moeder, een boerendochter, erbij te halen. Vertederend is dat. Want op blz.152 lezen we ineens:

“Ik ben opgegroeid in Sint-Antonius, in de Kempen. Naast bakkerij Verellen. Een tijd geleden is de bakkerij omgebouwd, genre Oostenrijks koffiehuis. Vorig jaar werden ze (*sic*) tot beste bakker van Vlaanderen gekroond. Aan de zijgevel bij mijn moeder hangt nu een enorm plakkaat met die titel op. In mijn kinderjaren werd ik in de zomer, wanneer de ramen openstonden, wakker met de warme geur van vers brood uit de oven. Ik vond het leuk ’s morgens bij de burenbrood te gaan halen. Een groot brood kostte toen 15 frank. Belgische frank. De euro is in 2002 ingevoerd en ik ben heel lang blijven omrekenen. Twee euro voor een brood? Dat is begot tachtig frank! Mijn moeder blijft nog altijd omrekenen. Mijn zonen rekenen alleen in euro.” (blz. 152)

Wat wil Mertens met deze boodschap nu precies overbrengen?

Veel en niets. Hij gunt de lezer alleen maar een inkijk in zijn kindertijd in Sint-Antonius, een gehucht onder de rook van de abdij van Westmalle. Deze terloopse presentatie is een oude journalistieke truc. Dat levert tevens nostalgie in een notendopje op, nl. de tijd toen de mensen nog in franken rekenden en een huishoudbrood (“pain de ménage” in een groot deel van Vlaanderen) slechts 15 frank kostte.

Mertens zegt het niet, maar de levensstandaard van de warme bakker is er blijkbaar wél op vooruitgegaan, want hij verkoopt nu luxeproducten. Tot in 1992 was het “pain de ménage” nog door het Ministerie van

Economische Zaken aan een vaste prijs gebonden. In die goede oude tijd leverden de bloemmolens hun bloem graag zonder factuur. Zo ontloek de bakker de belastingen en konden zijn kinderen wat sneller voor een studiebeurs in aanmerking komen. Maar daar lag niemand wakker van. Wie zonder zonde is ... Sindsdien controleert de belastingdienst echter wat nauwgezet de kassa van de bakker, waardoor de broodprijs allicht is gestegen. Mertens *sugereert* met zijn nostalgisch verhaal echter dat de broodprijs door de euro is gestegen. Zo kan hij stiekem tegen de euro zijn zonder dat de lezer expliciet te melden. Niets aan de hand echter, als de boodschap maar overkomt.

Mertens is niet de man van de theoretische hoogstandjes, wel van de actuele inswinners. Zijn woorden liegen er niet om. Het kapitalisme is voor hem een wereld van hold-ups, oplichters en graaiers. Daarom is bij Mertens de hang naar overbodige details (b.v. de “zwembroek” van Barroso) en het uitdelen van sneren groot. Hij denkt hierdoor aan zijn boodschap meer gewicht te geven, zonder echter in te zien dat hij als de bladzijden vorderen vooral vermoeiend overkomt. Mertens denkt voorts dat de werkelijkheid zo simpel is als hij die zelf vermag te begrijpen. Daarom plakt hij

vast aan de verschijningsvormen, niet aan de essenties. Echter, Marx stelde ooit eens: “Alle wetenschap zou overtollig zijn indien de verschijningsvorm en het wezen der dingen onmiddellijk samenvielen.” (*Das Kapital*, 3, MEW 25, blz. 825)

In Mertens’ wereldje heerst niet het kapitaal of het kapitalisme als systeem, wél een clubje van machtige industriëlen. Zij zorgen ervoor dat hun wil wet wordt. Dus de wetten van het kapitaal vertalen zich direct in de daden van de dragers ervan, hier dus de kapitalistische snoodaards. Omdat dit aansluit bij de denkwereld van diegenen die het vooral van hun “percepties” moeten hebben, kan Mertens scoren. Pak de verantwoordelijke booswicht op en we zijn van de problemen af, denkt men dan spontaan. Een voorbeeld in deze levert Mertens met de *Europese Ronde Tafel van Industriëlen* die in 1983 is ontstaan om de Europese Commissie in de richting van de geïntegreerde markt te begeleiden.

Laten we eens kijken hoe Mertens dit verschijnsel benadert.

De geschiedenis van deze club is al vele malen beschreven, maar Mertens doet dat nog eens dunnetjes over. Daarmee kan hij dan ook de sociale verschijningsvorm van het kapitaal naar believen naar eigen hand zetten. Hij gebruikt er zijn agententheorie

Tabel: Samenstelling van de oorspronkelijke Ronde Tafel

Umberto Agnelli	<i>Fiat SpA</i>
Sir Peter Baxendell	<i>Shell Transport and Trading plc</i>
Carlo de Benedetti	<i>Olivetti & Co</i>
Wisse Dekker	<i>Philips Industries</i>
Kenneth Durham	<i>Unilever plc</i>
Roger Fauroux	<i>Compagnie de St. Gobain</i>
Pehr G. Gyllenhammar	<i>AB Volvo</i>
Bernard Hanon	<i>Regie Nationale des Usines Renault</i>
John Harvey-Jones	<i>ICI plc</i>
Olivier Lecerf	<i>Lafarge Coppée SA</i>
Helmut Maucher	<i>Nestlé SA</i>
Hans Merkle	<i>Robert Bosch GmbH</i>
Curt Nicolin	<i>ASEA AB</i>
Louis von Planta	<i>Ciba-Geigy</i>
Antoine Riboud	<i>BSN</i>
Wolfgang Seelig	<i>Siemens AG</i>
Dieter Spethmann	<i>Thyssen AG</i>

voor om van een grote samenzwering te kunnen gewagen, waarbij de werkelijke verhoudingen afgeleid van de bewegingswetten van het kapitaal uit het zicht verdwijnen.

Uiteraard, niemand zal ontkennen dat Pehr Gyllenhammar (Volvo) en Wisse Dekker (Philips) in deze club van Europese industriëlen (de banken en investeringsmaatschappijen zijn afwezig) toen vanaf het begin de belangrijkste spelers waren om de idee van een toekomstige Europese eenheidsmarkt vorm te geven. En waarom dan wel? Mertens: “Europa moest één groot land worden, één land met een volledig geïntegreerde markt waar productie en handel helemaal “vrij” zouden zijn, een “laissez faire” en een “laissez aller” zonder beperkingen.” (blz. 157)

Dat zou vooral in het belang van beide concerns (Volvo en Philips) zijn geweest. Ze worstelden met het probleem dat hun thuismarkt (Zweden en Nederland) te klein was om van de Europese schaalvoordelen te kunnen genieten. Klopt dat? Niet helemaal. Beide bedrijven kampten ook en vooral met een productengamma dat niet helemaal toegesneden was op de marktverruiming. Dat is wat anders. Voorts ontstond de Europese Ronde Tafel van Industriëlen niet zo maar op initiatief van enkele managers, zoals Mertens laat verstaan. In werkelijkheid bestond ze al eerder, maar dan onder een andere naam. In 1983 werd ze opnieuw tot leven gewekt door toedoen

van Europees Commissaris Étienne Davignon. Dat initiatief kwam dus vanuit de Commissie zelf, en wel om enkele acute problemen op te lossen. De Commissie wilde niet alleen wat doen aan de grote monetaire chaos binnen de Europese Gemeenschap, maar ook aan de toegenomen Japanse concurrentie (auto's, videorecorders) op de Europese binnenmarkt én aan de dominantie van de Amerikaanse multinationals hier en elders. Europa moest daarom een economische grootmacht worden.

Voorts had hij zich mogen afvragen of de rebellenclub van Gyllenhammar en Dekker ook succesvol is geweest met haar industrialisatieproject voor Europa en of hun eigen ondernemingen daarbij garen konden spinnen.

Zoals iedereen achteraf kan zien is er van een versterking van de industrie in Europa geen sprake geweest. Dat is niet zo verwonderlijk. Binnen de Ronde Tafel was een dispaat gezelschap bij elkaar gezet dat zowel de zware nijverheid als de sector van de consumptiegoederen vertegenwoordigde. De meeste bedrijven hadden geen oren naar allerlei bevoegen pleidooien. Van die kant kwam dus weinig los.

Met Volvo en met Philips is het uiteindelijk niet zo goed afgelopen. Mertens laat dat graag in het ongewisse.

In tegenstelling tot wat Mertens beweert, was Volvo al sterk binnen Europa

geïntegreerd. Volvo had al in 1966 in Gent een assemblagebedrijf gesticht en tien jaar later in het Nederlandse Born de assemblagefabriek van DAF overgenomen. Dus de Europeanisering was al een feit. Volvo bleef vooral grote en dure auto's maken, maar miste daarvoor nog altijd de broodnodige schaalvoordelen. Vandaar dat Ford in 1999 Volvo kon overnemen. Allicht wilde Ford zo in een andere segment, dat van de luxevoertuigen, in Europa actief worden. Er veranderde echter daarna niets aan de industriële strategie van Volvo, terwijl Ford in Europa vooral veel kleine en middelgrote auto's bleef produceren. Ford wilde daarna, toen het op de rand van het faillissement balanceerde, Volvo verkopen om aan cash te komen. In 2010 nam dan de Chinese investeerder *Zhejiang Geely Group Holdings* Volvo over.

Van Gyllenhammar werd indertijd gegrapt dat zijn enige grote prestatie was geweest het succesvol ijveren voor een vaste oeververbinding tussen Zweden en Denemarken waardoor de Zweden in hun Volvo's naar Denemarken konden rijden.

Philips had, in tegenstelling tot hetgeen Mertens beweert, in de meeste Europese landen al overal productiebedrijven. Het kon dus wél profiteren van schaalvoordelen, maar de Japanse concurrentie begon Philips intussen op te breken. Philips zat immers met een eigen standaard voor de videorecorders, waardoor de afzetkansen op de *wereldmarkt* bijna nihil waren. Nieuwe producten, zoals de *compact disc*, ontbeerden eveneens een wereldstandaard. Zelfs de Europese Commissie stond hier machteloos. Intussen hobbelde Philips van herstructurering naar herstructurering, sloot massaal fabrieken (ook in België) en trok zich uiteindelijk terug op de oude “core business”: de verlichting. Terug dus naar de gloeilamp, vandaag ook de “spaarlamp” geheten.

Wisse Dekker leeft in de herinnering bij Philips voort als de stier in de porseleinwinkel.

Bij het ontstaan telde de Europese Ronde Tafel van Industriëlen lieden van diverse pluimage. Illustratief in deze was ook de aanwezigheid van de Zwitserse multinationals Nestlé en Ciba-Geigy (zie tabel). Europa was dus groter dan de toenmalige Gemeenschap. Davignon, die de club op

de rails had gezet, kon de leden er wel van overtuigen dat het nationale niveau voor de grote bedrijven steeds minder belangrijk zou worden. Daarbij, in de jaren 1970 waren de multinationals wegens hun “wangedrag” zwaar onder vuur komen te liggen. Er moest dus wat gebeuren. Wél stelde Davignon dat enkel multinationals van *Europese* bodem welkom waren. De Amerikaanse multinationals met fabrieken in Europa werden dus tot hun gram uitgesloten. Dat geeft al aan dat er binnen de toenmalige globaliseringstendens van het kapitaal de nodige tegenstellingen tussen de Verenigde Staten en Europa waren ontstaan.

Uiteindelijk hebben niet alle Europese multinationals aan hun Europese ambities vorm weten te geven, mochten ze die al hadden bezeten. Dat kwam door de *globalisering* van de productielijnen en de transnationale integratie van de markten.

Nemen we in dit verband de wederwaardigheden van de toenmalige Italiaanse deelnemers aan de Ronde Tafel, nl. de familie Agnelli (Fiat) en Carlo De Benedetti (Olivetti). Fiat opereerde toen nog als auto-producent vooral op de eigen markt in Italië. Maar Fiat was intussen wel uitgewaaid naar niet alleen de socialistische landen door het leveren van autofabrieken en modellen aan de Sovjet-Unie, Polen, Tjechoslovakije, Joegoslavië, maar ook naar landen die aan importsubstitutie deden (o.a. Spanje en Turkije). De familie Agnelli wist na de val van de Muur met Fiat te overleven via het aangaan van eerst een conflictueuze alliantie met *General Motors* en daarna door een overname van het failliete *Chrysler*. Fiat ziet dus de toekomst in de globalisering van de productielijnen, niet in de Europeanisering van zijn activiteiten. Carlo De Benedetti nam namens Olivetti ook deel van de oprichting van de club van industriëlen en wel nadat hij eerder door de Agnelli's als manager bij Fiat aan de deur was gezet. De Benedetti maakte in 1988 nog naam door zijn mislukte overnamepoging van de Generale. Dat werd uiteindelijk zijn zwanenzang. Zijn Olivetti is in 1998 na een mislukte reconversie van typemachines naar computers uiteindelijk failliet gegaan.

Dit zijn maar enkele voorbeelden. Maar gezien de context illustreren ze wel de bewegingswetten van het kapitaal. Ze geven de ontwikkeling aan zonder uitsluitend vast te

haken aan de gedragingen van de managers in praatclubjes. De concurrentie is en blijft immers de motor in de accumulatie van het kapitaal. Omdat de concurrentie tussen de grote financiële en industriële groepen op wereldvlak blijft bestaan en er voortdurend nieuwe spelers op de wereldmarkt bijkomen, is dat slechts logisch. Dat moet dan ook het richtsnoer zijn bij het analyseren van de verhoudingen tussen de kapitaalgroepen, niet de subjectieve wensen of de plannen van hun topmanagers.

Probleem is nu dat Mertens een uiterst eenzijdig en statisch beeld van het functioneren van het kapitalisme schetst, waarbij de managers van het financiële kapitaal (of de speculanten) het voor het zeggen zouden hebben. Bij Mertens ontbreekt elke vorm van crisis in het accumulatieregime van het kapitaal. Vandaar dat bij hem geen verwijzingen naar conflicterende politieke strategieën van het kapitaal te vinden zijn. Zijn verhaal is er dus vooral eentje van graaien en samenzweringen, van hold-ups, beursmanipulaties en dictaten door de financiële agenten in streepjespakken.

Het is echter geweten: door dergelijke statische modellen met een zeer beperkte analytische waarde te gebruiken ontstaat gemakkelijk ruimte voor agententheorieën, samenzweringen en hold-ups. Deze statische modellen geven ook niet aan in welke mate de huidige crisis de hegemonie van het financiële kapitaal heeft aangevreten, in welke mate de sociale klassen zich contradictoir tot elkaar verhouden bij het zoeken naar een uitweg uit de huidige crisis van het kapitalisme of hoe de tegenstellingen in de wereld zich verder zullen ontwikkelen. Dit zijn allicht ook beslommingen waar de PVDA niet meteen van wakker ligt. Als men het dicht bij huis zoekt, liefst op de fiets, dan is daar beslist geen behoefte aan.

De PVDA heeft al enige tijd fietsroutes in de aanbieding waarbij de villa's van de “rijke” Vlaamse plattelandsbourgeoisie tot voorwerp van toeristische attractie zijn gemaakt. Daar wonen immers de miljonairs die de miljonairstaks zullen moeten betalen. Los van het feit dat de fietsende kijklustigen door de villabewoners soms

als “stalkers” worden ervaren, is er educatief weinig meerwaarde aan deze vorm van toerisme te beleven. Tenzij men zich graag vergaapt aan iemands luxe. Zoals men in Los Angeles en omgeving toeristen langs de villa's van de filmsterren voorrijdt. Met de melding dan dat dáár Julia Roberts woont in een villa van 2 miljoen dollar en dat ze voor het aanleggen van haar zwembad de aanpalende villa voor 1 miljoen dollar had gekocht. Leuk om te weten. *But so what?*

De PVDA is echter verslaafd aan deze vorm van afgunsttoerisme.

In de jaren 1980 kon men ook al met de PVDA onder leiding van Jo Cottenier in Brussel langs de gebouwen van grote holdings en banken wandelen, waarbij hij telkens het verhaal vertelde over de “rijkdom” van elke holding. Miljarden frank bezaten ze wel niet. De realiteit was echter anders. Deze holdings waren toen al allemaal, op een aantal boekhoudkundige spitsvondigheden na, zo goed als failliet. Ze zijn dan ook bijna allemaal verdwenen. Ook onder de “rijken” onderling vinden wel eens vermogenstransfers plaats. Zelfs de “rijken” kunnen wel eens failliet gaan. Dat is de wet van het kapitaal.

Heel wat bewoners van protserige villa's in zowel het Waasland als het Pajottenland hebben veel centen verloren met hun beleggingen in Fortis en KBC of met hun textiel fabrieken. Of ze worden vandaag door de belastingdienst op de hielen gezeten wegens hun zwart geld bij buitenlandse banken. Waar zijn de centen van de Vlaamse plattelandsbourgeoisie gebleven? Dat zou wel eens een analyse waard zijn geweest.

Men had allicht verwacht dat Mertens iets kon melden over hoe de Vlaamse plattelandsbourgeoisie met haar villa's en stoeperijen de politieke besluitvorming en de publieke opinie manipuleert. Niets daarvan. Ook zou het nuttig zijn geweest om de contradictoire verhoudingen tussen de grote (multinationale) bedrijven verenigd in het VBO en het kleine ondernemersgrut verdeeld over Voka en Unizo aan een kritisch onderzoek te onderwerpen. En hoe de Vlaamse ministers Kris Peeters en Philippe Muyters met dat gegeven omgaan. Er is wel

de opmerking van Mertens over het feit dat de multinationals door hun gunsttarieven geen winstbelasting meer betalen, maar dat de kleintjes daarvan verstoken blijven. Maar dat is dan wel het hele verhaal.

Mertens praat in zijn boek niet over de zogenaamde “Vlaamse bourgeoisie” als sociale categorie. De Vlaamse ontvoeringsstrijd is voor hem er eentje geweest van taalrechten verkrijgen en sociale armoede bestrijden. Mertens is uiteraard geen flamingant. Sinds de middelbare school lijkt hij wel van Franse dichters en zangers te houden: Jacques Prévert, Jean Ferrat, Jacques Brel, Paul Éluard en ook van ene “Emiel Verhaegen (*sic*) die aan de Schelde-oever begraven ligt” (blz. 261). Mertens keert zich tegen de “heikneuters” van het Vlaams nationalisme “die de schaduw van hun kerktoren tot de navel van de melkweg verheffen. Want waar de taal zich opsluit, verschrompelt ze, verdort en sterft af.” (blz. 261)

Het probleem met dit soort literaire beken-tenissen is niet dat ze politiek “onjuist” zouden zijn, maar wel dat ze politiek *ir-relevant* zijn. Of andere irrelevante vragen doen opwellen: waarom houdt Mertens van Wannes Van de Velde en laat hij Ferre Grignard ongenoemd? Het waren toch al-lebei Antwerpse “anarchisten”. Zijn be-kenntenissen ontsnappen daardoor ook aan elke analytische inbreng, want ze vertellen ons niets over de rol en de functie van de (nationalistische) ideologie in de politieke strijd, noch over de opkomst van het po-pulisme na de neergang van de verzuilde maatschappij.

Nu zal een geschrift van Marx als dat over de Duitse filosofie bij de PVDA wel niet zo populair zijn, maar toch loont het de moeite om er hier naar te verwijzen. Ook al omdat Marx het “zelfbewustzijn” in dit geschrift laat transformeren tot “spookbeelden”, “hersenschimmen”, “waandenkbeelden”; daarna geeft Marx aan dat het “niet de kri-tiek, maar de revolutie [is die] de drijvende kracht van de geschiedenis is, evenals van de godsdienst, de filosofie en iedere andere vorm van theorie.” (Marx/Engels, *De Duit-se ideologie*, Sunschrift 42, blz. 42) Be-horen de Vlaams-nationalistische uitingen van hedendaags zelfbewustzijn soms niet tot die “waandenkbeelden”? Mertens ver-jaagt echter deze Vlaamse spookbeelden, zoals Marx dat allicht graag had gezien, geenszins met zijn “kritiek”. Zijn kritiek is daarvoor te bot. Hij situeert zijn Vlaamse spoken graag in een soort pandemonium, waarbij Bart De Wever als de alomte-genwoordige nar verschijnt, niet als de grote rattenvanger in dienst van het lokale Vlaamse kapitaal dat door de globalisering dreigt fijngemalen te worden.

Tot slot dan ... Wat biedt Mertens ons met zijn boek voor de “prijs van een cinema”? Levert hij een coherent verhaal met vinger-wijzingen in de richting van mogelijke op-lossingen voor de huidige problemen zon-der in vrijblijvende retoriek te vervallen?

Vooreerst een algemene opmerking. Dit boek laat zich moeilijk systematisch sa-menvatten. Dat hebben we dan ook niet gedaan. Het is immers een brokkelig ge-bleven collage van allerlei stukjes. Ze zijn geheel los aan elkaar geplakt. Naar een goed uitgewerkte thematiek is niet gezocht. Er zijn wat onderwerpen gesprokkeld en daarna als verhaal in een opgewonden stijl verder weggeschreven. Politieke journa-listiek dus zonder enige pretentie. Dat is ontgoochelend.

Vooral door het ontbreken van een theo-retisch samenhangende analyse verliest Mertens soms het overzicht. Ja, wat zijn de oorzaken van de huidige crisis? Toch niet enkel en alleen het graaigedrag van managers en speculanten als gevolg van de neoliberale revolutie en de geliberaliseerde financiële markten?

Er is veel meer aan de hand geweest dan dat. Laten we even opsommen.

Ook de politiek van de lage rente door Alan Greenspan gevoerd in de Verenigde Staten hoort erbij. Mertens had daarom op zijn minst het rentebeleid, en daarmee de ruimgeldpolitiek van de Federal Reserve Board en de ECB, in zijn verhaal moeten opnemen.

We kennen ze allemaal, die financiële zeepbellen, die zich als gevolg van de lage rentestand konden ontwikkelden. Ze heb-ben elkaar trouwens afgelost. De laatste zeepbel was dan die van het vastgoed (sub-prime) in de Verenigde Staten. Maar ook in Ierland en Spanje staan vandaag miljoenen huizen als gevolg van een vastgoedzeep-bel onverkoopbaar leeg. Voorts is de crisis van de banken op IJsland en in de meeste Europese landen. Ook had zich door de inkomensoverdracht van arbeid naar kapi-taal een steeds grotere massa gerealiseerde meerwaarde in 1990 in de richting van speculatieve transacties bewogen. Dus de zeepbellen verkregen hierdoor een auton-o-me dynamiek. Dát verklaart samen met de liberalisering van de financiële markten de problemen waarmee de euro als eenheids-munt nu worstelt. Het werkloze of fictieve kapitaal zoekt immers altijd rusteloos naar rendabele “beleggingen” en blaast daarom zelf de zeepbellen op. Hier ligt de sleutel voor het hele raadsel van de hold-up van Mertens.²

Over niet alle zaken in zijn boek schenkt Mertens klare wijn. Over de affaire rond Dexia bijvoorbeeld brengt hij wel de de-confiture in beeld, maar wel erg onvolledig. Er wordt door Mertens gewezen op de rol van een aantal politici in deze zaak, maar hij zwijgt zedig over het feit dat het ACW via Dexia zijn vermogen speculatief heeft zien verdampen. Dat was dus slecht nieuws voor de christelijke “middenvelders”. Waren de christelijke arbeiders en hun bankiers soms ook niet voor de mammon bezweken? Dat was minstens een kant-tekening waard geweest. Het is nu alsof Mertens deze christelijke arbeiderssector tactisch uit de wind heeft willen zetten.

Mertens geeft ons voorts geen duidelijke boodschap mee waarvoor de PVDA in het electorale geweld staat. Hoe denkt hij het rechtse populisme van De Wever en

zijn kornuiten de adem af te snijden? De “hardwerkende Vlaming” (de warme bakker dus) kiest immers voor rechts, omdat de eigen portemonnee hem het dierbaarste is. Hij loopt nu met zijn Tirolerhoedje op achter de N-VA aan. In de hoop ooit minder belastingen te betalen na het lozen van de luie Walen. Meer kan hij niet meer verwachten. Zijn winkelprijs kan hij niet onbeperkt verhogen. De bonanza met Lernout & Hauspie of Fortis is over, de economische recessie is een feit en de industriële werkgelegenheid is al eerder grotendeels naar elders verdwenen. Vrolijke boodschappen levert dat niet op. Ook niet als men parmantig naar de daders van de hold-up blijft wijzen. Het is dus tijd voor het noemen van oplossingen, die, zoals het zich nu uitziert, bij de grote massa vooral een Europees draagvlak zullen moeten verwerven. Hier, op dit gladde terrein, geeft Mertens intussen niet thuis.

Er zijn voorbeelden te over in de wereld om zich een goed beeld van de ontwikkelingsgang van het kapitaal te kunnen vormen. De arbeidersbeweging zit intussen al decennia in het defensief. Van grote revendicatieve bewegingen is er dus geen sprake meer. Ze vergen daarom een gedegen analyse.

Waarom spitte Mertens deze en gene thematiek in zijn boek niet verder uit? In plaats daarvan morst hij vele woorden (blz. 214-238) aan Bart De Wever en zijn gekoketter met Burke en vooral Dalrymple, lieden dus waar de grote massa van de lezers toch geen belangstelling voor zal opbrengen. Tenzij men Dalrymple situeert bij traditioneel rechts dat de aanval op de welvaartsstaat inzet door de levenswijze van het *lumpenproletariaat* tot mikpunt te nemen. Het lumpenproletariaat in Vlaanderen, wat zou dat zijn? Het is een studie waard.

Kortom, dit boek van Mertens is een gemiste kans om bij te dragen aan een vernieuwing van links in Vlaanderen. Intellectueel haalt Mertens met dit boek niet de standaard om de komende jaren aan dat denken inhoudelijk vorm te geven. Maar het boek heeft intussen wel de Prijs Jaap Kruithof ontvangen. Omwille van de inmiddels verkochte oplage? Ach wat doet het er toe! Zonder boek was Mertens immers geen Bekende Vlaming geworden.

Peter Mertens, *Hoe durven ze? De euro, de crisis en de grote hold-up*. Woord vooraf Dmitri Verhulst, Berchem: Lange Pastoorstraat, 2011, 351 blz.

Noten:

¹ Dat wil uiteraard niet zeggen dat Mertens ook niet sprokkelde in de burgerlijke media. Op de 279 noten in het boek komen er slechts 10 uit de kring van de PVDA (o.a. *Solidair*, *Marxistische Studies* en GRESEA). Bijdragen die men als “wetenschappelijk” zou kunnen kwalificeren, ontbreken bijna helemaal. Dit vormt dan ook de zwakte in de onderbouw van het boek: het drijft hoofdzakelijk op de bronnen, dus de waan, van de dag.

² De meeste marxistische economen op het de internationale conferentie *Political Economy and the Outlook for Capitalism* op 5-7 juli 2012 te Parijs onderschreven deze globale analyse. Zie verslag en enkele papers van de conferentie in dit nummer van VMT.
